

A halálraitelt telefonhírmondó titkaiból

Edison csak játéknak tartotta a telefont — Puskás Tivadar hírszolgálatát házi-telefonban — Amikor először hallották a Vigadóban a Nemzeti Színház, „Hunyadi László” előadását — Apponyi Albert nem hitte, hogy feltalálják a rádiót...

Magánélvezetők részére október 31-vel megszűnik a telefonhírmondó.

Talán 70 évvel ezelőtt egy középtermetű, fekete körszakállas férfi kereste fel mezezetes menlow-parki házában Edisons. A látogató magyar ember volt. Székely, akit fűrő-faragó ezermester természetű pillanatra sem hagyott nyugodni s akinek ötletekkel, találmányokkal volt tele minden gondolata. Puskás Tivadar volt a vendég. Amikor ugyanis értesült róla, hogy Edison a Bell által feltalált telefont tökéletesítette, nyomban felkereste az akkor már hírneves amerikai feltalálót, hogy a telefon népszerűsítésére felajánlja neki saját találmányát. Azzal a javaslatlall lépett Edison elé, hogy a telefonvonalakat gyűjtsék össze egy központba. Edisonsnak tetszett az ötlet, hamarosan meg is állapodtak: Edison felhasználhatta Puskás telefonközpontrendszerét, a magyar feltaláló viszont Anglia kivételével megkapta egész Európára a telefon értékesítési jogát, sőt ezért még ötvenezer dollárt is biztosított Edisonsnak.

— Azt hiszem, rossz üzletet kötött — mosolygott Edison a szerződés aláírása után. — A telefon sohasem lesz más, csak egy igen mulattató, kedves játék.

Puskás megrázta a fejét. Neki más véleménye volt. És az sem zavarta túlságosan, hogy az európai telefonhálózatok megszervezése talán minden idejét igénybe veszi majd.

— Más tervet is forgatok még a fejemben — mondta Edisonsnak. Szeretném a telefont az egyszerű beszélgetéseken kívül hírek, zenedarabok közvetítésére is felhasználni. Képzeld el, mit jelentene, ha odahaza lakásán hallgathatna végig bárki egy-egy operaelőadást...

Igy született meg Puskás Tivadar, a kitűnő magyar feltaláló agyában a telefonhírmondó gondolata.

A világ első stúdiója, ahol tíz perc alatt berekedt minden bemandó

Február 15-én volt éppen ötven esztendeje annak, hogy egy nagy, magyar lángész a magyar fővárosban mevalósította a világ első stúdióját, amelynek berendezése lényegileg semmiben sem különbözik a mai rádióstúdióktól.

A telefonhírmondó, amely mint a rádió „őse”, ily módon kétségtelenül magyar dicsőség, annak idején „telefonújság” néven kezdte meg működését. A hírmondó műsorának kisugárzására Puskás Tivadar kezdetben a telefonhálózatot használta fel. Hírmondó-előfizető csak az lehetett, akinek telefonja volt. A hírmondó kezdetben csak híreket adott, még pedig minden órában új periódusban. Egy periódus három-négy percig tartott. Amikor a hírek olvasását befejezték, akkor újra kezdtek anynyiszor, ahányszor az órából kifutott. Aki tehát a legfrissebb hírekre volt kíváncsi, felsengette a telefonközpontot, kapcsolást kért a telefonújsággal, meghallgatta a „műsort”, azután új csengetéssel közölte a központtal, hogy a kapcsolást megszüntetteti. Olyanforma rendszer volt ez, ahogyan a mai telefonon érdeklődhetünk a pontos idő iránt.

Érdekes talán megemlíteni, hogy az első hírmondó szolgálatban 12 ember olvasta be a híreket, egy bemandó tíz percnél tovább nem tudott beszélni, mert annyira berekedt. Ennek oka az volt, hogy a hírmondó akkor még erősítőkészülék nélkül működött, a felolvasó tehát a szó szoros értelmében rekedtre ordította magát. A híreket a szerkesztőség tagjai gyűjtötték, azután leírták és szokszorosították. A sokszorosításra azért volt szükség, hogy a telefonhírmondó a 48-as sajtótörvény hatálya alá tartozzék, mert annak értelmében „gondolatait mindenki szabadon terjesztheti nyomdai sokszorosítás útján”.

Ha a hírmondó híreit egyszerűen a kéziratból olvassák fel, akkor a szerkesztő lépten-nyomon a járásbíró elé kerülhetett volna. Ez az egyszerű megfontolás volt tehát az őse annak, hogy a rádióban elhangzó felolvasásokat több példányos formában kell benyújtani...

Az új vállalat egyébként 1893 február 15-én kezdte meg működését. Beköszöntőjében a következőképpen szólt:

— Üdvözöljük Budapest lakosságát. Üdvözöljük oly szokatlan módon, mely páratlan az egész világon. Üdvözöljük az első várost, amelyből a telefonhírmondó az egész világon győzedelmes útjára megindul...

A beköszöntő után politikai, színházi, közgazdasági s napi hírekre tértek át és minden hír után a bemandó azt a szöveget mondta: más. (Sokan emlékezhetnek még

arra, hogy ez a szövecska még a rádió hírközlésében is sokáig megmaradt.)

A megindulás napján csak 20—25 előfizetője volt a hírmondónak, pár nap múlva azonban a sajtó már valóságos világesodának nevezte, amely Budapestet Európa első városává tette és a „beszélő ujság” csakhamar százával, ezrével vonzotta előfizetőit. A vállalat központja a meginduláskor a Magyar-utca 6. számú házában volt. Egy-két hónap leforgása alatt azonban szűknek bizonyult ez a hely, átköltöztek az Erzsébet-körút 24 szám alá, sokkal tágasabb helyiségekbe és ugyanakkor megszüntették a telefonhálózattal való közösséget is: új légvezetékét építettek a hírmondó részére.

És ez az a pont, amely miatt a telefonhírmondó ma dicsőséges pályafutásának mégis végére érkezett...

Amikor még kötéllel kellett szereplőket keresni a stúdióba

A magyar telefonhírmondó és rádió részvénytársaság legutóbb a sajtó útján közölte már, hogy a légvezetéseket a háborús viszonyokra való tekintettel le kell szerelni s mivel azokat kábelekkkel pótolni a mai viszonyok között nem lehetséges, kénytelen a telefonhírmondó állomásokat a magánélvezetők részére felmondani. A felmondás, mint az a most szétküldött értesítésekből kiderül, október 31-re szól. Csak a magánélvezetők állomásait mondják fel, kórházakban, éttermekben, kávéházakban stb. a hírmondó egyelőre megmarad.

Amikor a magyar főváros közönsége búcsúzni kényszerül a hírmondó kedves, immár félszázad óta megszokott fogalmától, az intézmény vezetői éppúgy, mint a közönség soraiból sokan szeretettel gondolnak vissza a hírmondó történetének néhány kedves epizódjára, olyan esetekre, amelyek csak még inkább kedvessé tették övéi előtt ezt a magyar találmányú, nem is olyan régen még csodaszamba menő szerkezetet. Hiszen a hírmondó volt az, amely először tárta ki kis családok szerény hajléka számára is az emberi értékek a haladás, a tudomány, a művészet és a szórakozás olyan perspektíváit, amelyeknek igazi kiteljesedéséhez korunk egyszerű találmánya, a rádió is csak hatalmas lépéssel közeledett, de amelynek további megközelítése, a távolbalátás meghódításának útján sem ér talán véget.

Alig lehet például jószívű mosolygás nélkül gondolni ma arra, amikor Puskás Tivadar a telefonhírmondón keresztül 1881-ben a párisi világkiállításon először

rendezett helyszíni közvetítést: mikrofonokat helyezett el a párisi nagyoperában és telefonon keresztül közvetítette az előadást a kiállítás egyik csarnokába, ahol bizonyos összegért mindenki hallgathatta három percig az operaelőadást. Egy évvel később ugyanez a világrengető esemény Budapesten is megtörtént, amikor Puskás a Hunyadi László előadását továbbította a Nemzeti Színházból a Vigadóba, ahol az újságírók éppen jótékony célú bált rendeztek... Amikor ma kényelmesen bekapcsoljuk a rádiókészüléket, alig gondol már valaki arra, hogy a kényelemnek és a szórakozásnak ez a hatalmasan fejlődött eszköze a milléniumi években még csak apró kis kagylókból állott, s ezeknek az első kezdetleges szerszámoknak egyik díszes példányát ma is őrzi a magyar rádió múzeuma: azt a két aranyozott fejhallgatót, amelyen Ferenc József meghallgatta a telefonhírmondó adását az ezredévi kiállításán...

Persze „műsorgondok” már a hírmondó első idejében is voltak. A hírközlés rendszerét változtatossá kellett tenni, Puskás csakhamar azon fáradozott, hogy a műsorba egy-egy felolvasást, vagy zeneszámot is beiktasson, ez azonban akkoriban igen nehéz feladat volt, mert a szereplőket szinte kötéllel kellett felcipelni a hírmondó szerkesztőségébe.

— Nem hinném, — mondja a vállalat leszerelő munkáját irányító utolsó tisztviselője —, hogy ma olyan nagyon „főzni” kellene valakit arra, hogy fellépjen a stúdióban. Puskás Tivadarnak bizony valószínűleg vadászni kellett a vállalkozókat...

Bucsuzik az utolsó 4000 előfizető...

És itt elmond egy történetet. Pázmándy Dénes, a múlt század egyik szókimondó országgyűlési képviselője, Puskás jó barátja, egy alkalommal elragadtatva nyilatkozott a találmányról, s elhatározta, hogy azon keresztül hirdetni fogja politikai elveit. Puskás kényes helyzetbe került: hosszú keresgélés után végre talált egy embert, aki hajlandó volt szerepelni, ez viszont — politizálni akart. Ismerte Pázmándy modorát és tudta, hogy a képviselő véleményét néha elég kemény modorban szokta kimondani, ezért arra kérte, hogy az előadást a sajtórendelkezések értelmében előbb kéziratban nyújtsa be. Így is történt. Pázmándy kézírata volt az első, amit a telefonhírmondóban lektorizáltak. Puskásnak azonban igaza lett: a szövegben olyan erős kifejezések voltak, amelyeknek

közlése politikai viharokat kelthetett volna. Megkísérelte a szöveg enyhítését, Pázmándy azonban hallani sem akart semmiféle módosításról. Mit volt, mit tenni? Pázmándy leült a felolvasómikrofon elé, a feltaláló intett, hogy kezdje el a beszédet, azután a mikrofon áramkörét — kikapcsolta, ő maga átment egy másik szobába, s ott a tényleg működő mikrofon előtt felolvasta ő az általa átdolgozott Pázmándy-szöveget... Pázmándy lelkesen mennydörgött az üres mikrofon előtt, az elhangzott beszédnek pedig — politikai körökben — nagy sikere lett. (Pázmándy csak a feltaláló halála után tudta meg, hogyan tréfálta őt meg a telefonhírmondó.)

Búcsúzásul tegyük még hozzá az elmondottakhoz azt a kis történetet, amely

A legnagyobb dalsiker

Csak egy nap a világ.....

Kottán, lemezen, dalos-képen megjelent